

Yemen'de Kalıcı Bir Barış Mmkkn m? - Mehmet Bardakçı

Çeşitli kaynaklara göre Yemen'de 2015'te başlayan iç savaş sonucunda açlık ve yoksulluktan ölenler hariç 160.000 ile 250.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Yemen krizi Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve İran gibi bölgesel aktörlerin savaşa müdahil olmasıyla daha da çözülmesi zor hale gelmiştir. BM Güvenlik Konseyi Uzmanlar Paneli'nin 2018'de hazırladığı bir rapora göre savaş sonucunda "Bir devlet olarak Yemen hemen hemen ortadan [kalkmıştır.](#)" Ülkedeki savaş ve ekonomik çöküş 21. yüzyılın en büyük insani krizlerinden birinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. BM'nin tahminlerine göre 2023 itibarıyla 21,6 milyon kişi, yani 34 milyonluk Yemen nüfusunun yaklaşık üçte ikisi, acil yardıma [muhtaç hale gelmiş](#) ve 2021 itibarıyla 4,2 milyon kişi yerinden [edilmiştir.](#)

2022'ye kadar BM liderliğinde yapılan ateşkes çabaları başarısız olmuştur. Suudi

Arabistan ve Husiler'in Nisan 2022'de imzaladığı ateşkes anlaşması Ekim 2022'de sona ermiştir. Buna rağmen Yemen'de yer yer düşük seviyeli çatışmalar devam etse de Suudi Arabistan içine Husiler'in gerçekleştirdiği sınır ötesi füze ve dron saldırıları sona ermiştir. Başkent Sanaa'dan ticari uçuşların yapılması ve Hudayda Limanı'ndan petrol dağıtımını gibi temel anlaşmalara uyulmaya devam edilmiştir.

Mart 2023'te Çin'in aracılığında Suudiler ve İran arasında yapılan anlaşmayla Riyad ve Tahran arasındaki yedi yıllık diplomatik küskünlük sona ermiş ve bu anlaşmadan sonra Temmuz ayında Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan El Suud'un Tahran'ı ziyaretiyle diplomatik ilişkiler resmen yeniden [başlamıştır](#). Bu anlaşmayla Suudi Arabistan aynı zamanda Yemen'deki iç savaşın sona ermesini sağlamak, Husiler'in Suudi Arabistan topraklarına saldırmasını engellemek ve İran'ın Husiler'e silah vermesini önlemek [istiyordu](#). Tahran-Riyad anlaşması sadece Yemen'deki çatışmanın sona erdirilmesi için bir beklenti yaratmayıp aynı zamanda Husiler ve Yemen'in meşru hükümeti tarafından da Yemen krizinin çözümü konusunda [iyimserlikle karşılanmıştır](#).

Bununla birlikte Tahran ve Riyad arasındaki yumuşama ve Husiler ile Suudiler arasındaki direkt görüşmeler Yemen krizinin çözümündeki ana belirleyici faktör değildir. Husiler'in tek destekçisi İran olmakla birlikte İran'ın Husiler üzerindeki etkisi sınırlıdır. Husiler'in İran'la ilişkisi düşünüldüğünün aksine bir inanç birlikteliğinden çok pragmatik bir temele dayanmaktadır. Husiler Hizbullah ve Hamas gibi Ortadoğu'da İran'ın vekili olarak hareket etmeyecek kadar ateşli milliyetçi bir gruptur. Husiler Yemen'de Suudi Arabistan'la mücadelede İran'ın vekili olmaktan çok onun müttefikidir. İran'ın Husiler'e silah vermemesi onlara savaşma gücüne zarar verse de tamamıyla yok etmeyecektir. Husiler İran'dan aldıkları teknolojik yardımla kendi füzelerini ve dronlarını [üretebilmektedirler](#). Silahlarının büyük bir kısmını Yemen ordusunun silahlarının yağmalanması, kara borsada satın aldıkları silahlar gibi İran dışı kaynaklardan (Juneau, 2021, s. 11) elde ederken, gelirlerini de İran'dan bağımsız bir şekilde yerel kaynaklardan [elde etmektedirler](#). Ayrıca Husiler Şiiliğin farklı bir kolu olan Zeydiliğin mensubudur ve Şiilik'ten daha fazla Sünniliğe yakındır.

Yemen krizinin çözümüyle ilgili çabalarda başka bir eksiklik de ateşkes için

yapılan görüşmelerin kapsayıcı olmamasıdır. İnan ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerdeki yumuşamanın etkisiyle 2022'de başlayan Husiler ve Suudi Arabistan arasındaki ateşkes görüşmeleri bir miktar ilerleme kaydetse de Yemen'deki diğer aktörlerin bu görüşmelerin dışında bırakılması kalıcı bir anlaşmanın gerçekleştirilme ihtimalini zayıflatmaktadır. Ne Suudi Arabistan destekli ve uluslararası olarak tanınmış olan Yemen Başkanlık Konseyi (YBK) ne de BAE destekli Güney Geçiş Konseyi (GGK) görüşmelere davet edilmiştir. 2017'de bağımsızlığını ilan eden GKK'nin Yemen barış görüşmelerinin dışında bırakılması GKK liderleri arasında kızgınlığa yol açmıştır. Her ne kadar kağıt üzerinde GKK ve YBK müttefik olup Husiler'e karşı birlikte savaşsalar da YBK, GKK'nin barış görüşmelerine katılmasını güneydeki bu oluşumun ve başka grupların uluslararası meşruiyetini artıracakı gerekçesiyle karşı çıkmaktadır. YBK bağımsızlık isteyen GKK'nin aksine birleşik bir Yemen'i savunmaktadır. GKK ise YBK'yı yolsuzluğa bulaşmış bir hükümet olarak görmekte ve güneyin istikrarını ve güvenliğini tehdit etmekle [suçlamaktadır](#).

Ayrıca Yemen'deki Müslüman Kardeşler'e yakın İslah Partisi, güç paylaşımı ve Yemen'in petrol zengini bölgesi Marib'in statüsü gibi önemli konularda YBK ve GKK arasında bir uzlaşma sağlanması da Yemen'de kalıcı bir barış için [önemlidir](#). Bu konularda taraflar arasındaki bir uzlaşma YBK ve GKK arasındaki bölünmüşlüğü ortadan kalkmasını sağlayacak, Yemen'deki çatışmanın sona ermesine yardımcı olacak ve müzakere masasında Husiler lehine bozulmuş olan güç dengesinin düzelmesini sağlayarak kalıcı bir barışın ortaya çıkmasını kolaylaştıracaktır.

Diğer taraftan Arap Yarımadası El Kaidesi'nin (AYAEK) Yemen'de oyun bozucu olma potansiyeli vardır. Yemen'deki Sünni paydaşların ateşkes görüşmelerinin dışında bırakılması bu açıdan AYAEK'in konumunu güçlendirmekte ve Yemen'de kalıcı bir barışın gerçekleştirilmesinin önüne set çekmektedir. Yemen'de sadece Sünni kabilelerin değil ülkede belli bir meşruiyete sahip İslah Partisi'nin YBK'deki etkisinin azalması ve Suudi Arabistan'ın İslah Partisi'nden uzaklaşması AYAEK'in elini [güçlendirmektedir](#). Barış sürecinde görüşlerinin dikkate alınmaması nedeniyle hayal kırıklığına uğrayan bu grupların AYAEK'le yakınlaşması beklenilebilecek bir gelişme olarak görülmelidir. ABD'nin dron saldırıları ve grup içi anlaşmazlıklar nedeniyle gücünü büyük ölçüde kaybeden AYAEK, 2022'nin

sonunda ve 2023'ün başlarında faaliyetlerini özellikle GKK'nin kontrol ettiği ülkenin güney kesiminde tekrar artırmıştır. Husiler'in Sünni kabilelerle yaptıkları anlaşmalara uymaması da AYAEK'in kendisini Yemen'de Sünni'lerin savunucusu olarak sunmasını sağlamaktadır. Yemen'deki 2014'te patlak veren iç savaş sırasında ortak düşmanları Husiler'e karşı mücadelede işbirliği yapan AYAEK ve müzakere sürecinden dışlanan Sünni kabilelerin tekrar işbirliği yapması uzak bir ihtimal değildir. Böyle bir durum AYAEK'in güçlenmesine katkıda bulunarak Yemen'de kalıcı bir barışı sekteye uğratacak bir gelişme olacaktır.

Yemen'de kalıcı bir barış için sadece ülkedeki siyasal parçalanmışlığının üstesinden gelmekle kalmayıp uzun vadede ekonominin kalkınması da sağlanmalıdır. Aksi takdirde Yemen'in başarısız devlet statüsünden kurtulması mümkün görünmemektedir. Suudi Arabistan'ın Mart 2015'te başlayan askeri müdahalesi ve ülkenin hava sahasının ve Hudayda Limanı'nın bloke edilmesinden sonra Yemen ekonomisi çökmüştür. 2015'te savaş başladığında 1.600 dolar olan kişi başı milli gelir 2021'de 630 dolara gerilemiştir. Savaş ekonomisi, savaşın sürdürülmesinden ekonomik fayda sağlayan aktörlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Fon yetersizliği nedeniyle Yemen Merkez Bankası'nın kamu sektöründeki ücretleri ödeyememesi, Yemen riyalinin değer kaybetmesi, yüksek enflasyon ve doğal kaynakların ihracından elde edilen gelirin azalması nedeniyle çok sayıda Yemenli temel ürünleri, petrol ve tıbbi malzemeleri alamaz hale gelmiştir. Bu da Yemen nüfusunda yaygın bir açlığa [yol açmıştır](#). Yemen'in ekonomik problemlerini daha da kronik hale getiren sorunlardan birisi başta su olmak üzere doğal kaynakların yetersizliğidir. Su kaynaklarının yetersiz olması aynı zamanda karşıt gruplar arasında bir çatışma nedenidir ve ülkenin güvenliğini tehdit etmektedir. Küresel ısınma tehdidinin giderek büyümesiyle Yemen'de su problemi üstesinden gelinmesi daha da zor bir soruna dönüşmektedir. Yemen ekonomisinin yeniden canlandırılması ve Yemen'in ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durması uzun vadede kalıcı bir barışın olmazsa olmaz bir koşuludur.

Bölgesel gelişmeler Yemen'de kalıcı bir barışın ortaya çıkmasını etkileyecek faktörler arasında yer almaktadır. Husiler, Ekim 2023'ten itibaren Kızıldeniz'de İsrail'e yakın olduğunu düşündükleri kargo gemilerine dron, füze ve botlarla saldırılar düzenlemiş ve Aralık 2023'te bir kargo gemisini Yemen'de bir limana yanaşmaya zorlamışlardır. Husiler İsrail'deki çeşitli hedeflere başarısız olsa da

füze saldırısında bulunmuştur. Husiler bunları Gazze'deki Filistinliler'in İsrail tarafından gıdadan ve insani yardımdan mahrum bırakılmaları nedeniyle gerçekleştirdiklerini söylemiştir. ABD ve İngiltere de bu saldırılara cevaben Yemen'deki Husi hedeflere havadan ve denizden füze saldırıları gerçekleştirmiştir. Hiç şüphesiz Husiler'in Gazze'deki Filistinliler'in temel haklarını savunmak için eylemde bulunması onların Yemen içinde ve bölgede prestijlerini artırmasına katkıda bulunacaktır fakat karşılıklı saldırılar gerginliği tırmandırarak Yemen'de barış sürecini olumsuz olarak etkileyecek bir gelişmedir.

Yemen'de ateşkes sağlandıktan sonra kalıcı bir barış aşama aşama gerçekleştirilebilir. Kısa vadede ülkede istikrarın sağlanması, orta vadede kurumların oluşturulması ve uzun vadede de demokratikleşmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması [gerekir](#). Kalıcı bir barış için Yemen gibi kabilesel, etnik, mezhepsel ve siyasal açıdan bölünmüş toplumlardaki bölünmenin de üstesinden gelmek gerekir. Bölünmüş toplumlarda savaşan tarafların elitlerini müzakere masasının etrafında bir araya getirmenin yanında sivil toplum örgütlerine ve halka barış sürecinde söz hakkı vermenin de kalıcı bir barışın sağlanmasında önemli bir rol oynadığı genel kabul görmüş bir yaklaşımdır. Örneğin Yemen'de Alman düşünce kuruluşu CARPO'nun Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) adına yaptığı bir araştırma projesi Yemen'de toplumun farklı kesimleri tarafından gerçekleştirilen sivil eylemlerin yerel seviyede çatışmanın kökenlerini olumlu bir şekilde dönüştürdüğünü [göstermiştir](#). Yerel sivil toplum örgütlerinin gerçekleştirdiği projeler sonucunda kadınların ailelerindeki ideolojik bölünmeleri dönüştürmeleri mümkün olmuştur. Yemen'de bu tür sivil toplum eylemlerinin yaygınlaştırılması barış çabalarının sadece elitler düzeyinde değil aşağıdan yukarıya gerçekleştirilmesini de sağlayarak kalıcı bir barışın temellerini güçlendirecektir.

Doç. Dr. Mehmet Bardakçı

Associate Professor Mehmet Bardakçı is an academic in political science and international relations. His research areas include, among others, international relations of the Middle East, EU Neighbourhood policy and Turkish foreign policy, on which he has published widely. Bardakçı, who received his BA in international relations from Bilkent University and his PhD in political science from Duisburg-Essen University, has taught at various universities in Turkey and abroad. One of his recent works, which he co-authored and based on an extensive field study across Turkey, is the book on religious minorities in Turkey: Mehmet Bardakçı, Annette Freyberg-Inan, Olaf Leisse and Christoph Giesel, *Religious Minorities in Turkey: Alevis, Armenians, Assyrians and The Struggle to Desecuritize Religious Freedom* (Basingstoke: Palgrave, 2017).

To cite this work: Mehmet Bardakçı, “Yemen’de Kalıcı Bir Barış Mümkün mü?”, *Panorama*, Online, 1 Temmuz 2024, <https://www.uikpanorama.com/blog/2024/06/30/mb-yemen-baris/>

Copyright@UIKPanorama All on-line and print rights reserved. Opinions expressed in works published by the *Panorama* belongs to the authors alone

unless otherwise stated, and do not imply endorsement by the IRCT, Global Academy, or the Editors/Editorial Board of Panorama.